

Millennium Doelen

Vereniging Nederlandse Gemeenten - Amersfoort, 19 november

1. De wereld buiten Nederland verandert razendsnel. De gevolgen zullen zich ook in Nederland laten voelen. De wereldbevolking groeit van 6,7 miljard nu naar ongeveer 9,2 miljard in 2050. Die extra 2,4 miljard zal in ontwikkelingslanden wonen. Die snelle groei is mede het gevolg van het feit dat de helft van de wereldbevolking jonger is dan 25 jaar, en dat er veel kinderen worden geboren die niet de eigen keuze van vrouwen en meisjes zijn. Vooral de allerarmste landen met de slechtste voorzieningen voor onderwijs en volksgezondheid hebben de hoogste bevolkingsgroei, maar ook de hoogste moeder- en kindersterfte en de kortste levensduur. Het saldo van hoge vruchtbaarheid en hoge sterftecijfers zal nog decennialang hoge bevolkingsgroei zijn. Tegelijkertijd zullen de gevolgen van de klimaatverandering zich manifesteren, naar verwachting worden vooral tropische en subtropische gebieden getroffen door overstromingen en droogtes. De meest kwetsbare gebieden zijn de grote slumsteden in de delta's van grote rivieren. We moeten rekening houden met honderden miljoenen milieuvluchtelingen in de toekomst. Die verplaatsen zich naar gebieden in de eigen regio en zullen zo de overbelasting van andere arme landen, die vaak al slecht bestuurd worden, zeer verzwaren. Wij moeten dus rekening houden met toenemende politieke instabiliteit en conflicten tussen verschillende landen en groepen. In een wereld waar vooral kleine wapens een enorme verspreiding hebben gevonden, betekent dat een stijgend risico van diverse soorten oorlogen en burgeroorlogen.

Tegelijkertijd zullen we zien dat de economische concurrentie tussen de grootste landen in de wereld scherp toeneemt. Zeer hoge prijzen voor fossiele brandstoffen, en schaarste aan metalen en mineralen zal de spanningen opdrijven. Ook landbouwgrond en irrigatiewater worden steeds schaarser. De voedsel- en landbouworganisatie van de VN rekent voor dat de voedselproductie de komende veertig jaar 70 procent zal moeten stijgen om de wereldbevolking te kunnen voeden. Het is zeer de vraag of het landbouwareaal, irrigatiewater, meststoffen en andere benodigdheden dat werkelijk mogelijk zullen maken. Zeker bij toenemende klimatologische onzekerheden. Om voedselzekerheid te kunnen garanderen is er minstens een verdubbeling nodig aan investeringen om de opbrengst per hectare te verbeteren.

Andere veranderingen in het wereldbestel die te verwachten zijn, zijn onder andere een groei van het aantal staten met kernwapens, en voortdurende politieke instabiliteit, vooral in Afrika, waar staten, stammen, samenlevingen en culturen niet op elkaar aansluiten, en zich veel zogenaamd "falende staten" bevinden. Van een blik op de mondiale toekomst worden we dus niet erg blij.

Velen hopen dat deze problemen kunnen worden opgelost door nieuwe technologie, beter bestuur, en een versterking van internationale organisaties. Het vertrouwen op technologie die er nog niet is, is eigenlijk naïef. Ieder hoopt dat nieuwe energie-technologie grote oplossingen biedt. Tot nog toe is daar weinig van terecht gekomen. Zonne-energie omzetten in elektriciteit is nog steeds erg duur; windenergie levert maar een hele kleine bijdrage; het inzetten van grote kolenvoorraden verergert de klimaatproblematiek; het opvangen van koolzuurgas en opslaan daarvan op grote schaal is nog niet echt bewezen; kernenergie uitbreiden heeft ook grote beperkingen; op elektrische auto's overstappen is een schijnoplossing want de koolzuurgasuitstoot wordt verplaatst van de weg naar de elektriciteitscentrale. De enige echte oplossing die onmiddellijk werkt en veel geld bespaart is een forse beperking van de energieconsumptie per hoofd, maar daar zijn consumenten en overheden niet toe bereid. Met fors bedoel ik ongeveer halvering, en niet de marginale veranderingen van een enkel procentpuntje per jaar waar de energiebesparing nu op neer komt.

De grote aanpassingen die nodig zijn om de mondiale vraagstukken het hoofd te kunnen bieden eisen een heel ander consumptiepatroon, andere vormen van bestuur en politiek, waar velen wel over denken en praten; maar stappen om dit feitelijk te bewerkstelligen worden op de lange baan geschoven. Sommige beleidsvormen lijken oplossingen te bieden, maar zullen na enige tijd blijken niet te werken. Een voorbeeld is de emissiehandel in koolzuurgas, die beoogt de uitstoot van koolzuurgas te beperken. Het internationaal afgesproken systeem werkt tot nu toe niet, en emissierechten zijn vrijwel niets waard.

Internationale samenwerking

2. Het is buitengewoon positief dat in de Nederlandse gemeenten er zoveel belangstelling en draagvlak is voor internationaal beleid om de geschetste problemen te helpen aanpakken. De doelstelling van internationale samenwerking gericht op het halen van de Millenniumdoelen wordt door ruim één derde van de gemeenten ondersteund met diverse projecten en actieve voorlichtingscampagnes. Door de financiële crisis van 2008 raakt de realisatie van de Millenniumdoelen helaas steeds verder op achterstand. Andere factoren zoals slecht bestuur in ontwikkelingslanden, tegenvallende fondsen van ontwikkelingssamenwerking en politieke instabiliteit in een aantal arme landen, plus het gebruik van landbouwareaal voor biobrandstof, hebben de afgelopen jaren ook bijgedragen tot slechtere resultaten dan verwacht werden. We moeten vaststellen dat in de meeste Afrikaanse en een aantal Aziatische en Latijns-Amerikaanse landen de Millenniumdoelen niet zullen worden gehaald. Neem het cruciale doel van hongerbestrijding. Het aantal hongerenden zou in 2015 verlaagd moeten zijn tot minder dan 400 miljoen, maar het is inmiddels omhoog gelopen naar meer dan 1 miljard. Zo'n cijfer met veel nullen lijkt niet veel te zeggen; dat ruim 1 op de 7 mensen in de wereld dagelijks ernstig voedselgebrek lijdt maakt het duidelijker. Die honger doet zich vooral voor bij vrouwen en kinderen, en werkt door in andere bedreigingen zoals sterfte aan diverse ziekten door verzwakking. Chronische honger ondermijnt bovendien de hersenontwikkeling, de leervermogens en de arbeidsproductiviteit. Het is dus een probleem dat de neiging heeft zichzelf te verergeren.

In het licht hiervan ligt het voor de hand om de internationale samenwerking ter bereiking van de Millenniumdoelen te versterken. Door de krimp van de Nederlandse economie slinkt de ontwikkelingssamenwerking met een half miljard. Een aantal politieke partijen willen de ontwikkelingssamenwerking zelfs halveren of afschaffen. Dat is buitengewoon ernstig, maar als lid van de Raad van State moet ik niet op het beleid van individuele partijen ingaan. Het is wel evident dat die verminderde politieke steun haaks staat op de mondiale ontwikkelingen en noden, en ook haaks op de Nederlandse traditie van internationale samenwerking.

De Millenniumdoelen die in 2000 zijn gesteld behoeven overigens wel precisering. Sommige zijn niet specifiek genoeg naar plaats en tijd. Het was makkelijk om in het jaar 2000 op te schrijven wat in 2015 moet zijn bereikt, terwijl de betrokken staatshoofden die dit hebben beloofd dan al met pensioen zijn. We doen er goed aan Millenniumdoelen specifiek per land en tijd te stellen en in stappen te verdelen. Ook is in 2000 een belangrijk doel vergeten, namelijk het verbeteren van de verspreiding van middelen voor geboortepanning. Om de Millenniumdoelen van verlaging van de kindersterfte en verlaging van de moedersterfte en vermindering van AIDS te bereiken, is een grote inspanning nodig ter beperking van het geboortetal. Uit onderzoek blijkt dat de bevolkingsgroei met een derde vermindert als alleen kinderen worden geboren die door de moeder worden gewenst. Ongewenste kinderen worden vaak geboren in omstandigheden van onderdrukking, slechte gezondheidszorg, gebrek aan onderwijs, gebrek aan voeding en veilig drinkwater, waardoor deze kinderen een slechte toekomst hebben. Het is dus van belang aan de Millenniumdoelen toe te voegen: geboortepanning en alles wat daarmee samenhangt, met de moderne term seksuele en reproductieve gezondheidszorg en rechten, inclusief voorlichting. Ik denk dat het tijd is nu al te beginnen met verbetering van die Millenniumdoelstellingen, en daarmee niet te wachten tot hun eindjaar 2015, want dan verliezen we opnieuw vijf jaar. De Adviesraad Internationale Vraagstukken heeft van de regering de vraag gekregen hoe we verder moeten gaan met de Millenniumdoelen. Ik leg die vraag ook graag aan u voor, ter overdenking. Als de Vereniging van Nederlandse Gemeenten op basis van haar Millenniumactiviteiten daar concrete voorstellen over wil bijdragen lijken mij die zeer welkom.

3. Velen stellen de vraag of hulp helpt, en wat nodig is. Veel ontwikkelingssamenwerking heeft veel goeds gebracht, veel leed beperkt en sommige landen enorm geholpen. Ontwikkelingssamenwerking in het algemeen heeft veel bereikt: waarom groeit India zo hard? En de Aziatische Tijgers? Andere successen zijn de democratisering van Indonesië, de vredesopbouw in Mozambique en de zelfhulporganisatie in Bangladesh: BRAC.

Er is veel kritiek op hulp, maar deze bestaat vaak uit onbewezen stellingen en simpele slogans.

a) Veel "hulp" aan andere staten is eigenlijk geen ontwikkelingshulp, maar regiemsteun. Bijvoorbeeld de hulp van de VS aan Egypte. Er gaat veel hulp van sommige rijke landen naar corrupte regimes; dat is kwalijk want sterkt hen. Dit is geen ontwikkelingshulp. Nederland geeft slechts 4 procent van zijn totale hulp aan regeringen, en alleen als zij aan criteria van goed bestuur voldoen.

- b) Slechts de helft van alle internationale hulp is echte armoedebestrijding. Men moet dus niet generaliseren, maar specificeren. Welke hulp werkt goed, en welke niet?
- c) Van hulp kun je geen mirakel verwachten – De totale internationale hulp is slechts 2 procent van de eigen inspanningen in ontwikkelingssamenwerking. Het belangrijkste is: bijdragen aan verbetering van hun eigen beleid.
- d) Zelfs als is aangetoond dat hulp ergens niet goed werkt, is de relevante vraag: hoe kan dit beter? Ook in Nederland maakt een ziekenhuis of een school soms ernstige fouten: moeten dan plots alle overheidsbijdragen aan alle ziekenhuizen en scholen worden afgeschaft? Het gaat om de vraag: hoe ziet de wereld er nu uit, wat moet daarin dringend worden aangepakt? Zonder internationale hulp is er geen beter basisonderwijs, geen uitbreiding van geboortepanning, geen groei van investeringen in plattelandsontwikkeling, en nog vele andere onderwerpen waar "de markt" niet zelf voor zorgt.

4. Slot: het belang van institutionele opbouw.

Het is erg nuttig te investeren in het versterken van civil society; het verbeteren van lokaal bestuur en bestuur van districten, provincies en deelstaten; het opleiden van een deskundig ambtenarencorps, politieke partijen en professionele journalistiek; professionalisering en hervorming van politie en justitie en civiel gezag over de politie. In de ontwikkelingssamenwerking zijn deze institutionele taken onderbelicht gebleven; het is te economisch gericht geweest.

5. Als alle rijke landen zich hielden aan de internationale afspraken, zou er 250 miljard dollar per jaar zijn voor ontwikkelingssamenwerking, meer dan twee keer zoveel als nu. Dit zou toereikend zijn, de Millenniumdoelen te realiseren, als het goed gericht op pro-poor groei zou worden besteed. Berekeningen van de kosten van adaptatie en mitigatie van de opwarming van de aarde door het broeikaseffect tonen aan dat voorts circa 100 miljard dollar per jaar nodig is. In totaal is dit 350 miljard per jaar. Dat lijkt veel, maar is het niet in vergelijking met het bruto nationaal product van rijke landen.

Bij elkaar is dit ongeveer 1 procent van het BNP van alle rijke landen. Ter vergelijking: in de financiële crisis in 2008/9 is 4000 miljard verdampt. Regeringen wisten toen snel 750 miljard op te hoesten voor hulp aan banken, ruim 6 keer zoveel als de huidige ontwikkelingssamenwerking. Er is geld genoeg in de wereld, het wordt alleen andere dingen dan armoedebestrijding uitgegeven.

OS-geld moet altijd via goede kanalen worden besteed: macro, meso, micro, officieel, en particulier via NGO's (speciaal wanneer nationale regeringen zeer slecht zijn en corrupt). De VNG kan veel succes boeken met haar internationale samenwerkingsbeleid als het er op gericht is lokaal bestuur te versterken, door collega's in arme landen, in alle bescheidenheid en met oog voor hun eigen culturen, deskundig te adviseren en te helpen trainen.

JJC Voorhoeve